

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 23.2
Budva, Montenegro, May, 2018

UDK 37

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 23. 2.

MEDICAL SCIENCES AND HEALTH

KIJ Vol. 23 No. 2 pp.391 - 746 Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 23.2
Budva, Montenegro, May, 2018

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 23.2***

Promoted in Budva, Montenegro

24-27.05.2018

KNOWLEDGE – International Journal

Vol. 23.2

Budva, Montenegro, May, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 23.2

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 23.2

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korabev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University "Goce Delcev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of "Todor Kableshev" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)

-
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University "Vasil Levski", Veliko Trnovo (Bulgaria)
  - Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
  - Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
  - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
  - Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
  - Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
  - Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
  - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
  - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
  - Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
  - Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrain)
  - Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
  - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Jonko Kanchev PhD, University „Cernorizec Hrbar“ - Varna (Bulgaria)
  - Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
  - Prof. Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
  - Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy "Vasil Levski", Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
  - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
  - Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
  - Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University "Prof. Asen Zlatarov", Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
  - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)

-
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
  - Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
  - Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University "Goce Delchev", Shtip (Macedonia)
  - Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
  - Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
  - Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
  - Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
  - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
  - Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
  - Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy "Mihailo Apostolski", Skopje (Macedonia)
  - Prof. Nevenka Tatkovc PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
  - Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
  - Prof. Nikolay Georgiev PhD, "Todor Kableshev" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
  - Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
  - Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
  - Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
  - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
  - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
  - Prof. Petar Kolev PhD, "Todor Kableshev" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
  - Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
  - Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
  - Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad

-
- (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
  - Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Stojan Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
  - Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
  - Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
  - Prof. Shyqeri Kabashi, College "Biznesi", Prishtina (Kosovo)
  - Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
  - Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
  - Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
  - Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
  - Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University "Goce Delchev", Shtip (Macedonia)
  - Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
  - Prof. Valentina Staneva PhD, "Todor Kableshkov" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
  - Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
  - Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
  - Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

Contents

ABOUT SOME FACTORS PROVOKING BURN OUT - SYNDROME IN HEALTHCARE	
PROFESSIONALS WORKING WITH ADULT AND ELDERLY PEOPLE	409
Rumyana Sherletova	409
Hristina Milcheva	409
ADVANCED AND NON- INVASIVE TECHNOLOGIES FOR IMAGING AND VISUALIZATION OF	
OBSTRUCTIVE LESIONS OF THE TRACHEOBRONCHIAL TREE- VIRTUAL BRONCHOSCOPY	
.....	415
Sonja Nikolova	415
ALVEOLAR RIDGE PRESERVATION USING PLATELET RICH FIBRIN AND BONE GRAFT	423
Biljana Evrosimovska	423
Daniela Veleska-Stefkova	423
Cena Dimova	423
ANATOMICAL VARIATIONS OF MENTAL FORAMEN IN ADULT HUMAN MANDIBLES	431
Svetlana Jovevska	431
Elizabeta Zisovska	431
Lence Nikolovska	431
BURNOUT SYNDROME IN MENTAL HEALTH PROFESSIONALS – PSYCHIATRISTS	435
Nikolina Angelova-Barbolova	435
Daniela Konstantinova Draganova	435
CASE STUDY WITHIN THE EDUCATION OF STUDENT MIDWIVES AND NURSES	439
Ivanichka Serbezova	439
Tsveta Hristova	439
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN TEACHING PEDIATRICS	447
Elizabeta Zisovska	447
Svetlana Jovevska	447
COMPLEX PROGRAM FOR OPTIMIZATION OF HEALTH CARE AND ACTIVITIES IN	
CORONARY-VASCULAR PROCEDURES	453
Irinka Hristova	453
Greta Koleva	453
CONDITION AND PROSPECTS OF VACCINATION OF THE POPULATION IN THE REPUBLIC	
OF MACEDONIA	461
Gjorgji Shumanov	461
Julija Todosieva	461
Evgenija Nikolovska	461
Canka Shumanova	461
Gordana Panova	461
DENTAL CARE FOR CHILDREN WITH AUTISM	467
Sanja Nashkova	467
Sandra Atanasova	467
Verica Toneva	467
Katerina Zlatanovska	467
Ljupka Lazarova	467
DENTURE HYGIENE	473
Darko Kocovski	473
Verica Toneva	473
Katerina Zlatanovska	473
Sandra Atanasova	473

Verica Toneva.....	535
MEDICAL AND SOCIAL PROBLEMS IN SUICIDE ATTEMPTS BY SELF-POISONING IN CHILDHOOD.....	539
Evgenia Barzashka.....	539
Olimpiada Atmazhova.....	539
Katerina Stefanova.....	539
MONITORING AND TREATMENT OF PATIENTS WITH ARTERIAL HYPERTENSION PERFORMED BY NURSE.....	545
Greta Koleva.....	545
Irinka Hristova.....	545
MOST COMMON MISTAKES AND COMPLICATIONS IN IMPRESSIONS AT FIXED-PROSTHODONTIC CONSTRUCTIONS.....	553
Katerina Zlatanovska.....	553
Ivona Kovacevska.....	553
Natasa Longurova.....	553
Sanja Naskova.....	553
Julija Zarkova-Atanasova.....	553
Sandra Atanasova.....	553
MIDWIFE CARE FOR CERVICAL CANCER PREVENTION.....	559
Tsveta Hristova.....	559
Ivanichka Serbezova.....	559
MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN SYSTEMIC MEDICAL AND SOCIAL WORK FOR PERSONS WITH MENTAL DISABILITIES.....	567
Yoana Negrova.....	567
NEONATAL UMBILICAL CORD STEM CELLS - RECEIVING, PRESERVING, AND APPLYING TO CONTEMPORARY MEDICINE.....	571
Ivelina Dobrova.....	571
Pavlina Teneva.....	571
Tsvetana Bojkova.....	571
Valya Trencheva.....	571
OPTIMIZATION OF THE TECHNICAL PREPARATION OF YOUNG GYMNASTS.....	577
Kaloyana Krumova- Tsoncheva.....	577
PRACTICAL EDUCATION IN THE SPECIALITY OF "MEDICAL AESTHETIC CARE" - MODERN CHALLENGES, DEVELOPMENT AND PERSPECTIVES.....	581
Binnaz Asanova.....	581
PREVENTION OF OBESITY AS A RISK FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF DIABETES MELLITUS AND OTHER SOCIALLY SIGNIFICANT DISEASES.....	585
Varvara Pancheva.....	585
Snezhina Georgieva.....	585
Dilyana Zvezdova.....	585
PREVENTIVE ESTABLISHMENT OF PREVENTIVE STRATEGIES AND CAUSES OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE.....	593
Vesela Ivanova Bozhkova.....	593
PRESENCE OF SYPHILIS IN OUR SURROUNDINGS.....	597
Dragan Radonjić.....	597
Snežana Filipović.....	597
Stefan Grujić.....	597
Milenka Grujić-Vraneš.....	597

MOST COMMON MISTAKES AND COMPLICATIONS IN IMPRESSIONS AT FIXED-PROSTHODONTIC CONSTRUCTIONS

Katerina Zlatanovska

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

katerina.zlatanovska@ugd.edu.mk

Ivona Kovacevska

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Natasa Longurova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Sanja Naskova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Julija Zarkova-Atanasova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Sandra Atanasova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Abstract: To get a quality impression is of great importance in prosthodontic therapy. The impression is a negative of the condition in the patient's mouth and it should be dimensionally stable in order to gain a good working model – positive, on which the prosthodontic construction will be made. Due to the fact that the indirect restorations are produced in a dental laboratory, it is of big significance to precisely fit the prosthodontic appliance without the need for their correction. This mostly depends from the quality of the impression and consequently the model cast with the condition in the patient's mouth. Thus, allows faster and more efficient dental practice and at the same time to produce restoration which will help in prophylaxis of the periodontal tissue. Over the past 100 years, elastomeric impression materials have been continuously developed and optimized for improved precision, patient comfort and ease of use. However, there are also some factors that adversely affect the impression taking itself. All this can affect the size of the crown and it can be too big or too small. If we get a wider crown, intolerant marginal gaps appear, and in another situation, if the crowns are narrower, they do not reach the preparation line. Biological tolerance for marginal differences is almost unknown; however, there is positive correlation between marginal accuracy and damage to periodontal tissue and as well as the appearance of secondary caries in the case of imprecise fit. This problem mainly relates to restorations with subgingival and paragingival finish lines. Therefore, taking a good impression in the preparation margin is a necessary precondition to achieve a good marginal adaptation. Standardization and compliance with workflow protocols can reduce the number of repetitions and the need for corrections. In addition, the final success is strongly influenced by the clinical condition and is individual for each patient. Clinical parameters affecting the impressions are: periodontal status and oral hygiene of the patient, time period between preparation and taking impression, tooth preparation and anesthesia. The dentist has to be careful and to know how to identify them, and at the same time correct the potential complications that will affect the final prosthesis. The most common mistakes that occur during the process of taking impression are: inadequate marginal details, marginal tears, creating bubbles in the impression, selecting an inappropriate tray, separation from the tray, distorting the tray and surface contamination. Complications that arise in the process of taking impression are often confusing for the dentist and the dental technician. Of utmost importance for the ultimate success of prosthetic therapy is to know the possible causes of the failure and of course preventing them. By taking the necessary precautionary measures, damage to the impression will be avoided and we will have overall improvement in the fit of the final prosthetic construction.

Keywords: impression errors, marginal adaptation, impression, fixed-prosthodontic appliances

НАЈЧЕСТИ ГРЕШКИ И КОМПЛИКАЦИИ ПРИ ОТПЕЧАТУВАЊЕ КАЈ ФИКСНО-ПРОТЕТИЧКИ КОНСТРУКЦИИ

Катерина Златановска

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,
katerina.zlatanovska@ugd.edu.mk

Ивона Ковачевска

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,

Наташа Лонгурова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,

Савја Нашкова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,

Јулија Заркова – Атанасова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,

Сандра Атанасова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Тоце Делчев" – Штип,

Резиме: Од огромно значење при протетичка терапија е земање на квалитетен отпечаток. Отпечатокот претставува негатив од состојбата во устата на пациентот, кој треба да биде димензионално стабилен бидејќи со негово нивнање ќе му послужи како добра основа за добивање на работен модел – позитив, на кој ќе се изработи протетичката конструкција. Поради фактот дека индиректните реставрации се произведуваат во зботачкичка лабораторија, од огромно значење е прецизно пасување на конечната изработка, без потреба за нивна корекција, што е условено од совпаѓањето на моделот со ситуацијата во устата на пациентот. На тој начин од една страна е овозможено побрзо и поефикасно работење, а притоа ваквите изработки помалку и во профилката на пародонтот. Во текот на минатите 100 години, апостомерните отпечаточни материјали континуирано се развиваа и се оптимизираа за подобра прецизност, удобност на пациентот и леснотија на користење. Сепак, постојат и одредени фактори кои негативно влијаат на самото отпечатување. Сето тоа може да влијае на големината на коронката и истата може да биде преголема или премала. Доколку добиеме поширока коронка, се појавуваат нетолерантни маргинални прамени и во друга ситуација доколку коронките се потески, истите не ја достигнуваат границата на препарација. Биолошката толеранција за маргиналните разлики е ретиси непозната, сепак докажана е и поврзаноста меѓу маргиналната точност и оштетувањето на пародонтот и појавата на секундарни кариеси во случај на непасување на протетичката изработка. Ова проблематика главно се однесува на реставрации кој субингивална и парингивална препарација. Затоа, добро отпечатување во пределот на демаркационата линија е неопходен предуслов за да се постигне добра маргинална адаптација. Стандардизација и змажување на протоколите на работа може да го намали бројот на повторување и потребата од корекции. Покрај тоа, конечниот успех е под силно влијание на клиничката состојба и е индивидуален за секој пациент. Клинички параметри кои влијаат на отпечатувањето се: пародонтален статус и оралната хигиена на пациентот, временски период помеѓу препарацијата и отпечатувањето, препарација на забите и апостомеријата. Стоматологот мора да внимава и да знае да ги идентификува, а воодви и да ги коригираат потенцијалните компликации при отпечатување што ќе влијаат на конечната протетичка изработка од апостомерите. Најчести грешки кои се појавуваат при отпечатувањето се: дефекти и раскинување во маргиналната регија, создавање на меури во отпечатокот, избор на несоодветна линија за отпечатување, одвојување на отпечатокот од лажната, изобичување на лажната и површинска контактирањето. Компликациите кои настапуваат во процесот на отпечатување често пати се конфузни за стоматологот и за забениот техникер. Од големо значење за конечниот успех на протетичката терапија е да се знаат можните причини за настаниот неуспех и сепак нивно превенирање. Преку преземање на неопходните мерки на претпазливост ќе се избегне оштетување на отпечатокот и целокупно подобрување во пасувањето на конечната протетичка изработка.

Клучни зборови: грешки при отпечатување, маргинална адаптација, отпечатување, фикснопротетички изработки.

1. ВОВЕД

Отпечатокот е од многу голема важност во постапката за производство на една совршена реставрација. Целта на отпечатокот е да обезбеди димензионално стабилен негатив, кој ќе послужи како

добра основа за добивање на работен модел. Поради фактот дека индиректните реставрации се произведуваат во зуботехничка лабораторија, од огромно значење е прецизно пасување на конечната изработка, без потреба за нивна корекција, што е условено од совпаѓањето на моделот со ситуацијата во устата на пациентот. На тој начин од една страна е овозможено побрзо и поефикасно работење, а притоа ваквите изработки помагаат и во профилактика на периодонтот. И покрај брзот технички напредок во областа на CAD/CAM системите, отпечатокот останува неминовно важен за протетичката стоматологија. И покрај многуте напори, конвенционалниот начин на отпечатување сèште не е заменет со посовремени процедури за репродукција – како што е интраоралното скенирање. Сепак, овие иновации се доста иновативни и истите се повеќе ќе се користат во иднина. Меѓутоа, во одредени ситуации, како длабоки субгингивални препарации и области каде што е тешко да се пристапи, традиционалниот начин на отпечатување останува неопходен и единствен текор во поставката на протетска рекапитација. Во текот на минатите 100 години, еластомерните отпечаточни материјали континуирано се развивал и се оптимизирал за подобра прецизност, удобност на пациентот и леснотија на користење. Современите материјали се робусни, пречиници, брзи, хидрофилни и можат да се мешаат автоматски - во сепак пациентот мора неколку минути да ја држи во уста стандардната лажна исполнџа со отпечаточен материјал. Воедно, постојат и одредени надворешни фактори како што е температурата кои можат да влијаат на конечниот резултат. Така, поради мултифакторијалното влијание на квалитетот на отпечатување, идентична репликација на состојбата во устата на пациентот не е возможна со материјалите и методите кои се користат во денешната стоматологија. Сето тоа може да влијае на големицата на коронката и истата може да биде преголема или премала. Доколку добиеме поширока коронка, се појавуваат нетолерантни маргинални празнини и во друга ситуација доколку коронките се потесни, истите не ја достигнуваат границата на препаратата. Биолошката толеранција за маргиналните разлики е речиси непозната, сепак докажана е и поврзанооста меѓу маргиналната точност и отпечатувањето на пародонтот [1,2] и појавата на секундарни карисни во случај на непасување [3] на протетичката изработка.

Маргиналната адаптација на реставрацијата е критична точка, бидејќи несоодветните маргини на изработката тешко може да се коргираат подоцна. Оптувалните интерференции, како и неточните вклопувања околу приближните контакти, може да се коргираат многу полесно - независно од тоа дали станува збор за класични металини реставрации или изработки од широкоспун оксид произведени од CAD / CAM.

Така, добро отпечатување во пределот на демаркационата линија е неопходен предуслов за да се постигне добра маргинална адаптација.

In vivo, маргиналната прецизност на реставрацијата на забите е прибли. 50 μ m [4-6]

Сепак, ова ниво на прецизност ретко се среќава клинички. Ова проблематика главно се однесува на реставрации кај субгингивални и паргингивални препарации. Во случај на супрагингивални демаркациона линија, возможно е да се добијат резултати блиску до оние од лабораториските испитувања. [7-12] Кои се прачинките за значителна разлика помеѓу техничките можности на соодветните материјали и клиничките резултати? Овие главно се однесуваат на клиничките фактори кои се среќаваат за време на третманот на пациентот. Во спротивно, не се постигнат слични резултати како во лабораториските тестови. Така, факторите поврзани со клиничка процедура имаат значително влијание врз точност на конечната протетичка изработка.

2. КЛИНИЧКИ ПАРАМЕТРИ КОИ ВЛИЈААТ НА ОТПЕЧАТУВАЊЕТО

Стандардизација и запатување на протоколите на работа може да го намали бројот на повторувања и потребата од корекции. Покрај тоа, конечниот успех е под силно влијание на клиничката состојба и е индивидуален за секој пациент. Клинички параметри кои влијаат на отпечатувањето се:

- Пародонтален статус и оралната хигиена на пациентот – овие фактори имаат големо влијание на фазата на отпечатување, бидејќи воспалениот пародонт е со зголемена тенденција на крварење кое предизвикува неуспех во фазата на отпечатување. Пародонталните заболувања, гингивитот и крварењето се директно условени од орална хигиенските навики на пациентот. Поради тоа, од огромно значење за успешно отпечатување е пред почетокот на протетичката терапија да се постигне повисоко ниво на хигиенски навики. [13,14]

- Времениски период помеѓу препаратата и отпечатувањето – е исклучително значаен параметар за успехот на отпечатувањето, на кој досега му е посветено минимално внимание. Секогаш кога застапува

повреда на маргиналната глатиза при препарацијата, истиот треба да се остави целосно да излезе пред да се отпечати (околу една недела). Ова во голема мерка го намалува ризикот од неуспех при отпечатување [15] најголема неточност може да откување кога отпечатувањето следи веднаш после препарацијата на забот. Постапувањето на конач во глатизалниот сулкус предизвикува дополнителна трудна на гранулационото ткиво, предизвикувајќи повторно крварење кое генерално тешко се стопира. [16] Стапката на успех се зголемува – дури и кај супрагингивалните препарации – кога отпечатувањето не се врши веднаш после препарацијата на забите. [15,17]

- Препарација на забите – демаркационата линија треба да е јасна, видлива и лесно да се идентификува. Доколку истата е локализирана супрагингивално, тогаш е лесно да се обезбеди сувош на работното поле, кое е достапно и може добро да се отпечати. [8,18] Но, во повеќето случаи има потреба од спринување на демаркационата линија субгингивално и тогаш со цел да добиеме добар отпечаток, неопходно е отворање на сулкусот со средства за ретракција. Употреба на ретракциони материјали со хемостатик се непотребни кај пациенти со здрав пародонт. Во случаи кога има потреба да се користат средства за импрегнација – особено оние базирани на метални соли – можат да стапат во ретракција со отпечаточните материјали и да го нарушат кинетичкиот процес на врзување. [19,20]

- Анестезија – отпечатокот земени под локална анестезија се поуспешни од оние кои се земат без неа. [15,17] При отпечатување се појавува болка, особено за време на постапување на коначот за ретракција на сулкусот, кое ја отежнува клиничката фаза на киника апликација, што понатаму доведува до последователно лош отпечаток. Воедно, повеќето анестетички содржат вазоконстриктори кои го намалуваат крварењето во сулкусот и имаат позитивен ефект на успехот на отпечатување.

3. НАЈЧЕСТИ ГРЕШКИ И НИВНА КОРЕКЦИЈА ПРИ ОТПЕЧАТУВАЊЕТО

Стоматологот мора да знае и да знае да ги идентификува, а воедно и да ги коригира потешкијалните компликации при отпечатување што ќе влијаат на конечната протетичка изработка од апчатоците.

3.1 Дефекти на демаркационите линии

Демаркационата линија го претставува преминот од препарираниот кон непрепарираниот дел од забот и го претставува најкритичниот момент на отпечатувањето. Неможноста да се отпечатат оние детали последователно предизвикуваат непасување на идната протетичка изработка. Најчеста причина за оваа појава е недоволна ретракција или пак акумулација на течност која го блокира процесот на отпечатување и намалување на масата околу забот. [21]

3.2 Раскинување во маргиналната регија

Се јавува кога се користи материјал за отпечатување кој нема задоволителна сила на кинчење и во ситуација на длабок и тесен сулкус. Вакво дефект може да се појави и при вадење на отпечатокот пред да истие целосно врзување на масата, односно при непотитување на препораките на производителот. [22,23]

3.3 Создавање на меури во отпечатокот

Најчеста причина за кинка појава е акумулација на течности и тогаш истите се поголеми и помалку остри или пак поради вовлекување на воздух, и тогаш дефектот е мал и добро дефиниран. Појавата на меури на маргините на отпечатокот последователно ќе предизвика проблем при пасувањето на идната реставрација. Меурите кои се јавуваат како резултат на акумулација на течности може да бидат доволно големи и да влијаат на долготрениот успех, бидејќи во ваквиот случај цементот мора да пополни поширок простор. Индикативно може да влијае и на дебелината на материјалот на протетичката изработка, кој во тие делови може да биде потенок. Доколку стапува збор за безметална керамика, ситуацијата е уште повратичка, бидејќи истата бара минимална дебелина на керамичката маса. Во ваква ситуација, најдобро е да се повторат отпечатокот. [23]

3.4 Избор на лажина за отпечатување

Изборот на соодветна лажина е од огромно значење со цел да се опфати потребната површина без искривување и да ги обезбеди потребните детали. [24,25] Лажината за отпечатување треба да биде доволно голема и да ги опфати сите заби без да ги допира меките ткива. После отпечатувањето, лажината не треба да се прозира под масата, во спротивно би значело дека истата или не е добро позиционирана или пак е премала за пациентот.

3.5 Одвојување на отпечатокот од лажината

Вакиот дефект може да се превенира доколку се користат лажичи со ретенции или со употреба на аткејки. [26] Според некои автори, доколку се користат индивидуални лажичи, се препорачува на истите да се изправат дупки кои ќе овозможат механичка ретенција и потоа чистење на внатрешната површина со алкохол, пред да се аплицира аткејкиот. Бидејќи постојат различни материјали за отпечатување, се препорачува употреба на аткејки според препораките на производителот.

3.6 Изобличување на лажичата

Лажичите за отпечатување може да се изобличат кога ќе дојдат во контакт со забите или ткивото. Ова многу често се случува при базисално отпечатување. Со цел да се избегне настанување на дефекти од големо значење е правилно избирање на отпечатотна лажича кој нема да ги допира забите и ќе биде доволно парта да се спротивстави на дисторзијата. [27]

3.7 Површинска контаминација

Налижноста на метакрилати што се екхибирант со воздух може да остават мрсен слој на препарираниот заб што ја спречува способноста на материјалот правилно да се врие. Ваков проблем често се среќава доколку се користи двофазниот начин на отпечатување со замесување на корекционата маса. Суштине на препарираниот заб и на препарираниот отпечаток и нивно премешување со алкохол го отстранува тој површински мрсен слој кој го екхибира взувањето на отпечатотната маса. Контаминација може да се појави и при употреба на раклави со латекс. Ова може да се избегне со темелно плаќање на раклавите пред нивна употреба со цел да се отстрани резидуалниот латекс и површинските сулфиди. Како друга алтернатива да се превенира контаминација на отпечатотната маса е и употреба на вакуумни раклави (без латекс). Воопшто, копичкиот отпечаток треба да се деаерифицира пред да се прати во збоготворителната лабораторија или директно во самата лабораторија. Потошвањето на отпечатокот во деаерификатор во период до 60 минути не покажало влијание врз димензионалната стабилност на отпечатокот. [28,29,30]

4. ЗАКЛУЧОК

Компликациите кои настануваат во процесот на отпечатување често пати се конфузни за стоматологот и за забниот техничар. Како честоти проблеми се јавуваат кривење, праженици, меурчиња и поголем притисок со истиснување на отпечатотната маса од лажичата. Од големо значење за конечниот успех на протетичката терапија е да се знаат можните причини за настанатите неуспех и секмо нивно превенирање. Преку преземање на неопходните мерки на претпазливост ќе се избегне отпечатување на отпечатокот и целокупно подобрување во нивувањето на конечната протетичка изработка.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Knoernschild KL, Campbell SD. Periodontal tissue responses after insertion of artificial crowns and fixed partial dentures. *J Prosthet Dent* 2000;84:492-498.
- [2] Müller N, Pröschel P. Kronenrand und parodontale Reaktion Ergebnisse einer histopathologischen Studie an 368 Sektionspräparaten. *Dtsch Zahnärztl Z* 1994;49:30-36.
- [3] Turner CH. A retrospective study of the fit of jacket crowns placed around gold posts and cores, and the associated gingival health. *J Oral Rehabil* 1982;9:427-434.
- [4] Tjan AH, Li T, Logan GI, Baum L. Marginal accuracy of complete crowns made from alternative casting alloys. *J Prosthet Dent* 1991;66:157-164.
- [5] Tinschert J, Natt G, Mautsch W, Spiekermann H, Anusavice KJ. Marginal fit of alumina- and zirconia-based fixed partial dentures produced by a CAD/CAM system. *Oper Dent* 2001;26:367-374.
- [6] Gelbard S, Aotkar Y, Zalkind M, Stern N. Effect of impression materials and techniques on the marginal fit of metal castings. *J Prosthet Dent* 1994;71:1-6.
- [7] Westmann B, Kraft A, Fergar P. Accuracy of impressions attainable in vivo. *J Dent Res* 1998;77:798.
- [8] Kern M, Schaller HG, Strub JR. Marginal Fit of Restorations Before and After Cementation. *Int J Prosthodont* 1993;6:585-591.
- [9] Westmann B, Blöcher T, Goussensmond M, Balkenhol M, Fergar P. Influence of margin design on the fit of high-precious alloy restorations in patients. *J Dent* 2005;33:611-618.
- [10] Diedrich P, Erpenstein H. Rasterelektronenmikroskopische Randspaltanalyse von in vivo eingegliederten Stufenkronen und Inlays. *Schweiz Monatsschr Zahnmed* 1985;95:575-586.
- [11] Wolf BH, Walter MH, Boening KW, Schmidt AE. Margin quality of titanium and high-gold inlays and onlays – a clinical study. *Dent Mater* 1998;14:370-374.

- [12] Boening KW, Wolf BH, Schmidt AE, Kastner K, Walzer MH. Clinical fit of Procera AllCeram crowns. *J Prosthet Dent* 2000;84:419-424.
- [13] Müller N, Pröschel P. Kronsrand und parodontale Reaktion. *Dtsch Zahnärztl Z* 1994; 49:30-36. 71.
- [14] Padbury Jr A, Eber R, Wang H-L. Interactions between the gingiva and the margin of restorations. *J Clin Periodontol* 2003; 30: 379-385
- [15] Wöstmann B. Clinical parameters of impression techniques in dentistry. *Z Stomatol* 93, 531-532. 1996.
- [16] Wöstmann B. Zum gegenwärtigen Stand der Abformung in der Zahnheilkunde. Berlin: Quintessenz, 1998.
- [17] Wöstmann B. Klinische Bestimmungsvariablen bei der Abformung präparierter Zähne. *Z Stomatol* 1996;93:51-57.
- [18] Kern M, Schaller HG, Strub JR. Randschluß von Konuskronen vor und nach der Zementierung. *Quintess Zahnärztl Lit* 1994;45:37-48
- [19] Kimoto K, Tanaka K, Toyoda M, Ochiai KT. Indirect latex glove contamination and its inhibitory effect on vinyl polysiloxane polymerization. *J Prosthet Dent* 2005;93:433-438.
- [20] Rodrigues Filho LE, Muench A, Francoi C, Luebke AK, Traina AA. The influence of handling on the elasticity of addition silicone putties. *Pesqui Odontol Bras* 2003;17:254-260.
- [21] Pescatore C. A predictable gingival retraction system. *Compend Contin Educ Dent*. 2002 Jan;23(1 Suppl):7-12.
- [22] Hondrum SO. Tear and energy properties of three impression materials. *Int J Prosthodont*. 1994 Nov-Dec;7(6):517-21.
- [23] Chai J, Takahashi Y, Lautenschlager EP. Clinically relevant mechanical properties of elastomeric impression materials. *Int J Prosthodont*. 1998 May-Jun;11(3):219-23.
- [24] Brosky ME, Pesun JJ, Lowder PD, DeLong R, Hodges JS. Laser digitization of casts to determine the effect of tray selection and cast formation technique on accuracy. *J Prosthet Dent*. 2002 Feb;87(2):204-9.
- [25] Thongthammachit S, Moore BK, Barco MT 2nd, Hovijitra S, Brown DT, Andres CJ. Dimensional accuracy of dental casts: influence of tray material, impression material, and time. *J Prosthodont*. 2002 Jun;11(2):98-108.
- [26] Giordano R 2nd. Issues in handling impression materials. *Gen Dent*. 2000 Nov-Dec;48(6):646-8.
- [27] Ceyhan JA, Johnson GH, Lepe X. The effect of tray selection, viscosity of impression material, and sequence of pour on the accuracy of dies made from dual-arch impressions. *J Prosthet Dent*. 2003 Aug;90(2):143-9.
- [28] Rios MP, Morgano SM, Stein RS, Rose L. Effects of chemical disinfectant solutions on the stability and accuracy of the dental impression complex. *J Prosthet Dent*. 1996 Oct;76(4):356-62.
- [29] Oda Y, Matsumoto T, Sumii T. Evaluation of dimensional stability of elastomeric impression materials during disinfection. *Bull Tokyo Dent Coll*. 1995 Feb;36(1):1-7.
- [30] Lepe X, Johnson GH. Accuracy of polyether and addition silicone after long-term immersion disinfection. *J Prosthet Dent*. 1997 Sep;78(3):245-9.

